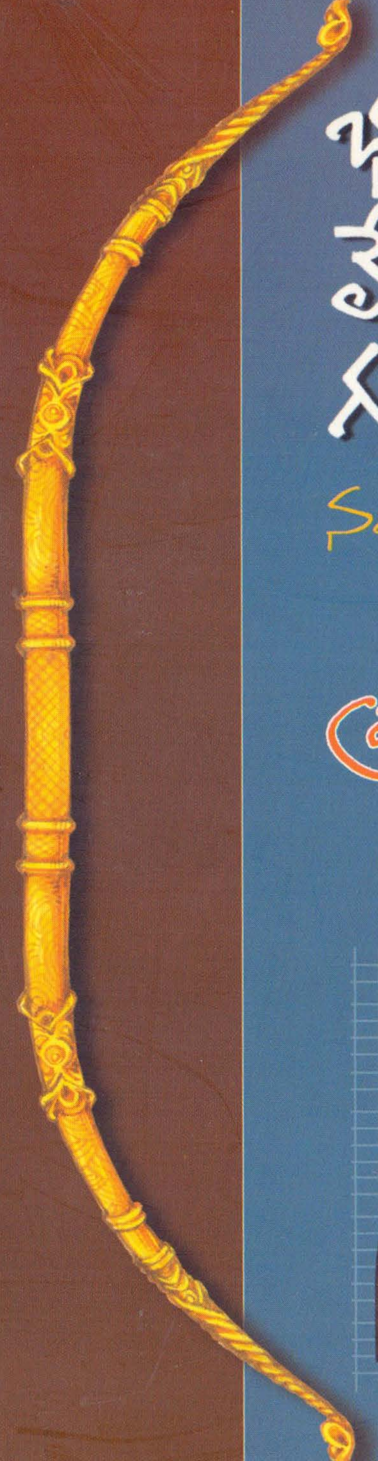

భీష్మ @ మేనేజ్‌మెంట్ & గవర్నెన్స్

నవీన ధర్మాలకు సనాతన మూలాలు

ప్రయాగ రామకృష్ణ

విషయసూచిక

1. రాజమార్గం	1
2. పాలకుని లక్షణాలు	5
3. ప్రొవైడర్ ఆఫ్ ది అన్‌ప్రొవైడెడ్	9
4. మినిస్టర్స్ షుడ్ యాక్ట్ ఇన్ లార్జర్ నేషనల్ ఇంటరెస్ట్	13
5. నీరు... మీరు... డబ్బు	17
6. పీపుల్స్ పార్టిసిపేషన్	24
7. లోటు బడ్జెట్లు – ఓటు బడ్జెట్లు	30
8. నాయకుని గుణగణాలు	35
9. ఎదిగేకొద్దీ ఒదగాలి	39
10. ఆఫీసర్లు – పేషీలు	43
11. శీలం సకల శ్రేయోమూలం	48
12. అసలైన చదువు	53
13. హ్యూమన్ క్యాపిటల్	58
14. కాలమే అన్నిటికీ కారణం	63
15. సమయనిర్వహణ	68
16. సమర్థులకే పోటీ ప్రపంచంలో స్థానం	73
17. సిబ్బందితోనే 'బిగ్ బి' సక్సెస్!	77
18. హౌ టు మోటివేట్ ఎంప్లాయీస్	81
19. రైట్ టు ఫుడ్	87
20. గివ్ ఫుడ్... గివ్ ఫుడ్... గివ్ ఫుడ్...	91
21. అతిథి సేవ	96
22. స్పిరిచువాలిటీ కోషెంట్	101

23. బాహ్యదృష్టి - అంతర్‌దృష్టి 106
24. క్రియేటివిటీ ఉండాలి 110
25. మనీ ఎర్నింగ్ ఈజ్ ఎ బిగ్ గాంబిల్ 114
26. యాక్షన్ అంటే నటన కాదు! 118
27. పబ్లిక్ సర్వీస్ క్యాంపెయిన్ 123
28. నెత్తిమీద పిచికలు 128
29. నమ్మతగని వాళ్లను నమ్మనే కూడదు! 131
30. మైండ్ కంట్రోల్ 136
31. భూతదయ 140
32. సమాచార హక్కు 144
33. పార్టిసిపేట్ ఇన్ సమ్‌వన్స్ గ్లోరీ 149
34. బూరుగ గర్వభంగం 153
35. స్ట్రెస్ మేనేజ్‌మెంట్ 156
36. నాయకులు విలువల్ని పోగుచెయ్యాలి! 161

1. రాజమార్గం

ప్రజలంటూ ఉన్నప్పుడు పాలకులూ ఉండాలి. రాజంటారో, స్వామంటారో, మంత్రంటారో, చీఫ్ ఎగ్జిక్యూటివ్ అంటారో అది మీ ఇష్టం. పేర్లు మారినా వాళ్లు గమనించితీరాల్సిన అంశాలు మాత్రం ఒక్కటే. అవి అందరూ తెలుసుకోవాలి. తెలుసుకుని తీరాలి. అధికారంలో ఉన్నవాళ్ళు ధర్మపరులై ఉండాలి. నీతి తప్పనివాళ్ళై ఉండాలి. కార్య సాఫల్యంకోసం విడవకుండా ప్రయత్నం చేయాలి. ప్రయత్నవంతుడికి దైవం కూడా తోడ్పడతాడు. శాంతి, ఉత్తమశీలం గల రాజు సౌఖ్యం పొందుతాడు. రాజు, మంత్రి, రాష్ట్రం, దుర్గం, ధనాగారం, స్నేహితులు, సైన్యం అనే ఏడింటినీ ప్రకృతులనీ, సప్తాంగాలనీ అంటారు. వీటికి హాని రాకుండా చూసుకోవాలి. సత్ప్రవర్తన, సత్యవాక్పరిపాలన కలిగి ఉంటేనే అది సాధ్యమవుతుంది. అన్నిటికీ రక్ష దండనీతి! మెళకువతో దండనీతిని అనుసరించాలి. దుర్గాలన్నిటిలోనూ నరదుర్గమే శ్రేష్ఠం. నరదుర్గమంటే నాలుగు వర్ణాల ప్రజలన్నమాట. వాళ్ళందర్నీ రాజు సమానంగా చూసుకోవాలి. అందరిపట్ల దయ కలిగి ఉండాలి. కేవలం శాంతివంతుడుగా కూడా ఉండకూడదు.

అధికారిగాని, ప్రభువుగాని అతి మృదువుగా ఉంటే మావటివాడు ఏనుగు నెక్కినట్టు దిగువ ఉద్యోగులూ ప్రజలూ నెత్తికెక్కి కూర్చుంటారు. క్రూరుడైతే అందరూ తిడతారు. కనుక వసంతకాలపు సూర్యుడిలా తగిన మార్దవం, కాఠిన్యం కూడా చూపించాలి. రాజధర్మాల్లో ఇది చాలా ముఖ్యమైంది. దండించేటప్పుడు చాలా జాగ్రత్తగా విచారించి మరీ శిక్షించాలి. తన ఇష్టం వచ్చినట్టు చేసి ప్రజలకు నొప్పి కలిగించకూడదు. బిడ్డను కనబోయే తల్లి తన సంతానికి అనువైన ఆహారం తిన్నట్టే రాజు కూడా తొందరపడక ప్రజలకెలా అనుకూలమో అలా నడుచుకోవాలి. పరిహాసంలో తేలుతూ, భృత్యులతో చనువుగా సంభాషించే రాజును ప్రజలు లక్ష్యపెట్టరు.

2. పాలకుని లక్షణాలు

రాజ్యానికి రాజు ఆత్మలాటి వాడు. అతనే మార్గదర్శి. రాజ్యం అస్తిత్వానికీ, అభ్యున్నతికీ కూడా అతనే ప్రధానకారకుడు. కనుక రాజ్యం చల్లగా ఉండాలంటే సమర్థుడూ, విజ్ఞుడూ, దయగల తండ్రీ పరిపాలకుడుగా ఉండాలి. రాజు ధర్మమార్గాన నడుస్తూ, రాజ్యంలో జరుగుతున్న విషయాలను సాకల్యంగా తెలుసుకుంటూ, తప్పు చేసినవాళ్లను దండిస్తూ, ఒప్పు చేసినవాళ్లను సమాదరిస్తూ, ప్రజలను దయతో రక్షిస్తూ పరిపాలన చేస్తే భూమి కామధేనువు లాగా కోరిన కోరికలన్నింటినీ తీరుస్తుందని భారతం చెబుతోంది. కాని, ఇందుకు విరుద్ధంగా, ప్రజలనూ, ప్రజల ఆస్తుల్నీ రక్షించవలసిన మహారాజే నిర్దయగా వాళ్ల సంపదలను అపహరిస్తే అమాయకప్రజలేం చేయగలరు?

ఒకసారి విశ్వామిత్రుడు వశిష్ఠుని ఆశ్రమానికి సపరివారంగా వచ్చాడు. వశిష్ఠుడు ఆయనను ఉచితరీతిన గౌరవించి ఆతిథ్యం ఇచ్చాడు. వశిష్ఠుడు చేసిన విందు ఏర్పాట్లకు విశ్వామిత్రుడు ఆశ్చర్యపోయాడు. కొన్ని వందలమందికి ఏకకాలంలో మృష్టాన్నభోజనం! రకరకాల భక్ష్య, భోజ్య, చోష్య, లేహ్యపదార్థాలు! 'ఇప్పటికిప్పుడు ఇన్ని పదార్థాలు ఎలా చెయ్యగలిగారు?' అని అడిగాడు విశ్వామిత్రుడు. వశిష్ఠుడు నవ్వి, తన దగ్గర ఉన్న నందినీధేనువును చూపించి, 'ఇది కామధేనువు! కోరినవన్నీ చిటికలో అభివర్షిస్తుంది' అని చెప్పాడు. విశ్వామిత్రుడికి నందినిమీద మోజైంది. ఎలాగైనా దాన్ని తన సొంతం చేసుకోవాలనుకున్నాడు. దాన్ని

> **'ఇది కామధేనువు! కోరినవన్నీ చిటికెలో అభివర్షిస్తుంది' అని వశిష్ఠుడు చెప్పాడు.**

3. ప్రొవైడర్ ఆఫ్ ది అన్‌ప్రొవైడెడ్

'**పా**లకులందరూ మంచి గృహస్థులై ఉండాలి. సాధారణ గృహస్థులు పెరట్లో నాటిన చెట్లలాంటి వాళ్ళయితే, పాలకులు నాలుగు బజార్ల మొగదలలో పెరిగిన మహావృక్షాల్లాంటి వాళ్ళు. సాధారణ గృహస్థు తమ ఇంటికి వచ్చిన అతిథుల్ని ఆదరిస్తే, ప్రభువు తన ఏలుబడిలోని నిరుపేదలను, నిరాధారులను, నిరాశ్రయులను, వృద్ధులను, వితంతువులను ఆదరించాలి', అని భీష్ముడు చెప్పాడు. కాబట్టి బలహీనుల్నీ, అనాథల్నీ రక్షించవలసిన బాధ్యత పూర్తిగా పాలకుడిదే! హి మస్ట్ బి ద ప్రొవైడర్ ఆఫ్ ది అన్‌ప్రొవైడెడ్'

అగ్నిపురాణం, మత్స్యపురాణం, విష్ణుధర్మోత్తర పురాణాల్లో కూడా పాలకుల ధర్మాలను చెబుతూ వీటినే ప్రధానంగా పేర్కొన్నారు.

'అన్నిరకాల సంపదల్లో పేదలకు భాగం కల్పించాకే రాజు వాటిని అనుభవించాలి. అలా చేస్తేనే బలహీనులు బలవంతులవుతారు. ఇది క్షాత్రధర్మం', అని ఉతథ్యుడనే మహర్షి మాంధాతకు చెప్పాడు. Wipping away tears from the faces of the destitute, the orphaned and the old, and spreading cheer amongst all - is the dharma of the King.

రాజన్నవాడు బలహీనుల బలం కావాలి. అనాథలకు అండగా నిలవాలి. అంధులకు కంటిచూపు కావాలి. నడవలేనివారికి నడిచే కాళ్ళు కావాలి. సూర్యుడు భూమి నుండి జీవరసాయనాన్ని గ్రహించి వేనవేల బాహువులతో మళ్ళీ ఎలా దాన్ని సువృష్టిగా నేలమీద కురిపిస్తాడో అలాగే ప్రభువు కూడా ప్రజల సంపదల్లో తమవంతు భాగాన్ని న్యాయంగా స్వీకరిస్తూ అంతకంటే ఎక్కువగా ప్రజలకు మేలు కలిగించాలి. బడుగు ప్రజలను నిరంతరం ఆదుకోవాలనుకునే రాజు ధనం, ధాన్యం, ఇతర నిత్యావసర వస్తువులకు కొరత లేకుండా చూసుకోవాలి. ప్రజల జీవనోపాధి కుంటుపడకుండా

4. మినిస్టర్స్ షుడ్ యాక్ట్ ఇన్ లార్జర్ నేషనల్ ఇంటరెస్ట్

'మంత్రులు జ్ఞానపరులూ, పౌర జానపదులకు ఆప్తులూ, కార్యజ్ఞానం తెలిసినవారూ, ధైర్యసాహసాలు కలవారూ, దురభిమానం లేనివారూ, మంచి ఆలోచన చెయ్యగలిగినవారూ, ఒకరు చెప్పింది తాను వినడమేమిటి అన్న అహంకారం లేనివారూ, క్రౌర్యం లేనివారూ, దేశభక్తి, రాజభక్తి కలిగినవారూ, ప్రభువు సుఖదుఃఖాలు పంచుకునేవారూ, ఏది చెయ్యాలి, ఏది చెయ్యకూడదు అనే విషయాన్ని బాగా తెలుసుకోగలిగినవారూ, స్వార్థం లేనివారూ, శాస్త్రజ్ఞానం తెలిసినవారూ అయి ఉండాలి' అని చెప్పాడు భీష్ముడు.

తాతగారు చెబుతున్న మాటల సారాన్ని ఏకాగ్రంగా గ్రహిస్తూ కూర్చున్నారు పాండుకుమారులు.

'...రేపోమాపో రాజ్యం మీకు రాబోతోంది. ధర్మరాజు చక్రవర్తి కాబోతున్నాడు. అందుకని చెబుతున్నాను. సరైన మంత్రులను నియమించుకోండి. రాజ్యాంగ రథానికి రథి వంటివాడు రాజైతే, సారథి వంటివాడు మంత్రి. మిమ్మల్ని మించిపోతారేమోనన్న భయంతో తక్కువవాళ్లను, చదువులేనివాళ్లను, సంస్కారం లేనివాళ్లను మంత్రులుగా తీసుకోకండి. బంధువనో, స్నేహితుడనో, ఆశ్రితుడనో, అనుకూలుడనో అర్హతలు లేనివాళ్లను అందల మెక్కిస్తే మొదలుకే మోసం వస్తుంది. విద్యావినయ సంపన్నతా, నీతిజ్ఞతా లేని ఏలిక దొరకడంకంటె ప్రజల కసలు పాలకులే లేకపోవడం మంచిది. అందుకని మంత్రులు వయస్సులోనూ, జ్ఞానంలోనూ మనకంటే

సరైన మంత్రులను నియమించుకోండి. రాజ్యాంగ రథానికి రథి వంటివాడు రాజైతే, సారథి వంటివాడు మంత్రి.

5. నీరు... మీరు... డబ్బు

డబ్బు... డబ్బు... డబ్బు...!

డబ్బే అన్నిటికీ మూలం. సాక్షాత్తూ దేవేంద్రుడే అయినా డబ్బు లేకపోతే లోకం గౌరవించదు. కురూపి అయినా డబ్బుంటే సౌందర్యవంతుడంటారు.

సుఖానికి మూలం ధర్మం. ధర్మానికి మూలం ధనం. ధనానికి మూలం రాజ్యం.

అర్థసంపద ఉంటే చాలు. అదే ప్రకృతి సంపదను కూడా ఇస్తుంది. అంటే రాజ్యపాలనకు కావల్సిన శక్తి నిస్తుందన్నమాట. కనుక ధనాగారాన్ని వృద్ధి చేసుకునే విధానా లేమిటో నిరంతరం పాలకులు అన్వేషిస్తుండాలి. అయితే, మనకు తిండిగింజలు ఎలా వస్తున్నాయో, ఈ నేలను ఎవరు దున్నుతున్నారో, ఈ మట్టిని ఎవరు బంగారం చేస్తున్నారో, మనకూ మన ప్రజలకూ ఎవరు ప్రతిపూటా పట్టెడన్నం పెడుతూ ప్రాణదానం చేస్తున్నారో వాళ్ళపట్ల మనం కృతజ్ఞులమై ఉండాలి. ముఖ్యంగా కర్షకులు, కార్మికులు, వర్తకులు, గోరక్షకులనుంచే రాజుకు ధనం లభిస్తుంది. ధనధాన్యాలకు ఉత్పత్తిస్థానాలు వారు. వాళ్ళని పీడించకూడదు. వాళ్లకు హాని కలిగించకూడదు. వాళ్ళు పొలాల్నీ, నదుల్నీ, అడవుల్నీ, ప్రకృతినీ నమ్ముకుని బతుకుతూ, మనల్ని బతికిస్తున్నారు. వాళ్ళను దయతో చూడాలి. అధికారం ఉన్నది కదా అని మనబలాన్ని వాళ్ళమీద ప్రయోగించకూడదు. వాళ్ళ సంపదలు చూసి అసూయపడ కూడదు. రైతులు లోకబాంధవులని గుర్తించాలి. వాళ్ళకు కావల్సిన నీరు, నాగలి, కాడి, ఎడ్లు, బండ్లు ఉచితంగా

> **ఈ మట్టిని ఎవరు బంగారం చేస్తున్నారో మనకు పట్టెడన్నం పెడుతూ ప్రాణదానం చేస్తున్నారో వాళ్ళపట్ల కృతజ్ఞులమై ఉండాలి.**

6. పీపుల్స్ పార్టిసిపేషన్

నా చిన్నప్పుడు చరిత్ర పాఠాలనిండా 'అశోకుడు చెట్లు నాటించెను; బావులు త్రవ్వించెను' అని ఉండేది. 'ఆయన చెట్లు నాటితే మనకేమిటి? నాటకపోతే మనకేమిటి? అనిపించేది. నిన్నటి చరిత్ర రేపటి వెలుగుదారని తెలియని రోజులవి.

ఎప్పుడైనా చరిత్రే కదా కథ చెప్పేది!

పెద్దయ్యాక భారతం చదువు కున్నాను. చిత్రం, అందులోనూ ఈ ప్రస్తావన ఉంది. భీష్మణ్ణి ధర్మరాజు అడుగుతాడు. 'చెరువులు నిర్మిస్తే ఎటువంటి ఫలం కలుగుతుంది? చెట్లు నాటితే ఎటు వంటి పుణ్యం కలుగుతుంది? అని.

'చెరువులూ, తటాకాలూ సర్వభూతాలకూ ఆశ్రయింపదగినవి. చెరువులు తవ్వించినవారికి ఇహపరలోక సుఖాలు కలుగుతాయి. అన్నికాలాల్లోనూ నీటితో నిండివుండే చెరువులు తవ్విస్తే అవి తవ్వించినవాళ్లకు అగ్నిహోత్ర, అశ్వమేధ ఫలాలు లభిస్తాయి. సత్రాలు, చలివేంద్రాలు, ఉద్యానవనాలు, బావులు నిర్మిస్తే ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాలు కలుగుతాయి. ఎవరు కట్టించిన జలాశయంలో గోవులు నీళ్ళు తాగుతాయో వాళ్ళు వాళ్ళ వంశీకులతోసహా ఉత్తమగతి పొందుతారు. ఎవరు నిర్మించిన చెరువులో మనుష్యులు మండు వేసవికాలంలో అవభృద స్నానపానాదులు చేస్తారో వాళ్ళకు పాపాలూ, కష్టాలూ నశిస్తాయి. ఇక చెట్లంటారా – ఎక్కడ నాటినా పుణ్యమే. చెరువుకట్టలమీద పాతిస్తే మరీ పుణ్యం.

చెరువులూ, తటాకాలూ సర్వభూతాలకూ ఆశ్రయింపదగినవి. చెరువులు తవ్వించినవారికి ఇహపరలోక సుఖాలు కలుగుతాయి.

8. నాయకుని గుణగణాలు

‘**నా**యకునికి ఉండవలసిన గుణగణాలేమిటి?’ అని అడిగాడు ధర్మరాజు భీష్మణ్ణి.

భీష్ముడు నవ్వాడు. ‘నాయనా! నాయకత్వం బహుముఖాలుగా ఉంటుంది. అదొక సంక్లిష్టకళ. అది నేర్వడం అసిధారావ్రతం. ఎవరు ఏ రంగంలో అగ్రగామిగా ఉండాలన్నా వాళ్లకు విధిగా కొన్ని లక్షణాలుండాలి. అవేమిటంటే నిండైన వ్యక్తిత్వం ఉండాలి. నీతి నిజాయితీ వుండాలి. అకళంకితంగా బతకాలి. కష్టాల్లో కుంగడం, సుఖాల్లో పొంగడం కూడదు. ధైర్యసాహసాలుండాలి. తనమీద తనకు నమ్మకం ఉండాలి. లోకజ్ఞత, చొరవ, ఉత్సాహం, పట్టుదల, నిష్పాక్షికత కావాలి. కార్యజ్ఞానం, కర్తవ్యజ్ఞానం, తెలిసి వుండాలి. హితంగా మాట్లాడే నేర్పు ఉండాలి. సమయస్ఫూర్తి కావాలి’ అని చెప్పాడు.

నాయకత్వం వహించడం, నాయకునిగా చలామణి కావడం అన్నవి అల్లాటప్పా విషయాలు కావు. An essential aspect of great leadership is a high level of personal integrity. A strong value system goes a longway in creating the right role model for team members. పాటలి పుష్పం తన సువాసనల్ని మట్టిముద్దలోకి కూడా ఎలా ప్రవేశ పెడుతుందో, అలాగే నాయకుడన్నవాడు తన జ్ఞానాన్నీ, వివేకాన్నీ, అనుభవాన్నీ తనవెంటే నడుస్తున్నవాళ్ళకు పంచాలి, వాళ్ళల్లో ఉన్న అవలక్షణాలను నివారించాలి. This is the hall-mark of every good leader. ఉద్యమమో, సంస్థో, దేశమో ఏదైనా కానివ్వండి; ఎవరు దేనికి నాయకత్వం వహిస్తుంటే వారు దాని పర్పస్ నెరవేరేలా, నిర్దేశించుకున్న ప్రయోజనాలు సిద్ధించేలా చూడాలి. దటీజ్ ద ప్రైమరీ టాస్క్ ఆఫ్ ది లీడర్. ఇందుకోసం అతను దీర్ఘదర్శి కావాలి.

హి మస్ట్ బి ఎ విజనరీ.

9. ఎదిగేకొద్దీ ఒదగాలి

ఒప్పుకున్నామండీ! పాలకు లెప్పుడూ ప్రజల మేలే కోరాలి; ప్రజలకు పనికొచ్చే పనులే చేయాలి. కాని, వాటిని చిత్తశుద్ధితో అమలుచేసే మంచి అధికారులు కూడా ఉండాలికదా?! 'నా రాజరికం, నా అధికారం, నా డబ్బు, నా పలుకుబడి అన్నీ కష్టంలో ఉన్నవారిని ఆదుకునేందుకు, ఆర్తులైన ప్రాణులకు ఆనందం కలిగించేందుకు ఉపయోగపడితే చాలు, అదే పదివేలు' అనుకునే వారు పాలకులుగా, అధికారులుగా ఉంటేనే ప్రజలు చల్లగా సుఖంగా ఉండేది. ప్రభువులు ప్రజలకోసం ఎన్ని పథకాలు రూపొందించినా, ఎన్ని సత్కార్యాలకు శ్రీకారం చుట్టినా, వాటిని అమలుచేసే అధికారులు సరైనవారు కాకపోతే రాజుల సొమ్మంతా రాళ్లపాలవుతుంది.

పాలకులూ, అధికారులూ దీపాల్లాంటి వాళ్లు. వాళ్లు సమాజానికి వెలుగు నివ్వాలి. దీపం వెలగాలంటే నూనె కావాలి. పాలకులు వెలుగొందాలంటే నీతి, నిజాయితీ, సత్ప్రవర్తన, మంచిశీలం, మంచిగుణం కలిగి ఉండాలి.

The success and failure of a government depends upon the intergrity, honesty, maturity and energy of its administrators and their ability to inculcate desirable values at the bottom-line. ఒక ప్రభుత్వం యొక్క జయాపజయాలు ప్రభుత్వ పాలకుల నిండైన వ్యక్తిత్వం, ఆత్మశుద్ధి, బుద్ధి పరిపక్వతలమీద ఆధారపడి ఉంటాయి. వాళ్ళు వాళ్ళ అనుచరగణంలో 'విలువల్ని' ప్రోది చెయ్యగలగాలి. మనమంతా గొప్పగొప్ప రాజులం కావాలని, చక్రవర్తులం కావాలని, నాయకులం కావాలని కోరుకుంటాం. కేవలం 'గొప్ప'

ఒక ప్రభుత్వం యొక్క జయాపజయాలు ప్రభుత్వ పాలకుల నిండైన వ్యక్తిత్వం, ఆత్మశుద్ధి, బుద్ధి పరిపక్వతలమీద ఆధారపడి ఉంటాయి.

10. ఆఫీసర్లు - పేషీలు

భీష్ముడు పాలకులకు ఉండవలసిన లక్షణాలగురించి పాండుకుమారులకు చెప్పాడు. తాతగారు చెబుతుంటే మనవలు శ్రవణం చేశారు. మంచేదో తెలుసుకోవాలంటే మొదట శ్రవణమే చేయాలి. శ్రవణమే కదా జ్ఞానానికి తొలిసోపానం!

ప్రతిరాజూ ముందు తనను తాను గెలవాలి. అంటే ఇంద్రియాలను జయించాలన్నమాట. ఆ తరువాతనే శత్రువులను గెలిచే విధానం ఆలోచించాలి. తనను తాను గెలవనివాడు శత్రువులను గెలవలేడు. స్త్రీ వ్యామోహం, జూదం, తాగుడు, వేట, దూషణం, వాక్పారుష్యం, దండ పారుష్యం విడిచి పుణ్యకార్యాలు చెయ్యాలి. ఎప్పుడూ దుర్మంత్రుల కౌటిల్యానికి లోబడకూడదు. నిత్యం ధర్మాన్ని సేవించాలి. ఇది చాలా ముఖ్యం. ధర్మార్థకామాలనే త్రివర్గాలలో ప్రమాదవశాత్తూ అర్థకామాలు రాజును లోబరుచుకున్నా ధర్మశక్తితో ప్రభువు పరిపాలించ గలుగుతాడు. అదీ రహస్యం. పాలకులు సత్యవాదులు, స్నేహశీలురు, ధర్మజ్ఞులు, క్షమాశీలురు, కృతజ్ఞులు, దయావంతులు, ప్రియభాషులు, పెద్దలను గౌరవించేవారు, లజ్జాస్వభావులు, వ్యవహార విషయంలో శత్రుమిత్ర సములూ అయుండాలి. తప్పు తెలిసి దండించేవాడు, తనను తాను పొగుడుకోనివాడు, గర్వం లేనివాడు, స్థిరబుద్ధితో వ్యవహరించేవాడు, మదలోభావేశాలు లేనివాడూ రాజైతే అంతకంటే కావల్సిందేముంది? అలాంటివాడికి సకల శుభాలూ కలుగుతాయి. మంచి వాళ్ళను

> **ధర్మార్థకామాలనే త్రివర్గాలలో ప్రమాద వశాత్తూ అర్థకామాలు రాజును లోబరుచుకున్నా ధర్మశక్తితో పరిపాలించ గలుగుతాడు.**

12. అసలైన చదువు

'విద్యకు అసలైన అర్థం ఏమిటి? మొత్తంమీద విద్య ఎన్ని రకాలు? అవి ఏవేవి?' అని అడిగాడు ధర్మరాజు భీష్ముణ్ణి.

'హృదయ వికాసం కలిగించేది, ద్వంద్వాలు, మానసిక వికారాలు తొలగించి, వివేకాన్ని ఇచ్చేది అసలైన విద్య. విద్యలన్నీ కలిపి పద్ధెనిమిది అని చెబుతారు. నాలుగు వేదాలూ, కల్పం మొదలైన ఆరు అంగాలూ కలిసి పది విద్యలయ్యాయి. వైద్యం, గాంధర్వం (సంగీత, నాట్యాలు), అర్థశాస్త్రం, నీతివిద్య – ఈ నాలుగింటితో కలిసి మొత్తం పద్ధెనిమిది విద్యలు. ఇంకా స్థూలంగా చెప్పాలంటే విద్యలు రెండే రెండు రకాలు. ఒకటి పరావిద్య, రెండవది అపరావిద్య. పరావిద్యవలన జన్మ రాహిత్యం కలుగుతుంది. ఈ పరావిద్యనే ఆధ్యాత్మిక విద్య అని కూడా అంటారు. 'సర్వేషాం విద్యానాం హృదయమేకాయనం'. సకల విద్యలకు మనస్సే స్థావరం. కనుక అంతరంగాన్ని శుద్ధిచేసి అందులోని ఆత్మను కళ్ళెదుట నిలిపేదే అసలైన చదువు. అపరావిద్య అంటే లౌకికవిద్య – ఉదరపోషణార్థం నేర్చేది. దేనివల్లనైతే డబ్బు, అధికారం, సుఖాలు, విలాసాలూ సమకూరుతాయో అది అపరావిద్య. అపరావిద్య బతుకుతెరువు కోసమేకాని, బతుకును పండించు కోటానికి కాదు. చదువు వేరు, సంస్కారం వేరు. చదువుకున్న వారంతా సంస్కారవంతులై ఉండరు. అలాగే సంస్కారవంతులందరూ

> **సకల విద్యలకు మనస్సే స్థావరం. అంతరంగాన్ని శుద్ధిచేసి ఆత్మను కళ్లెదుట నిలిపేదే అసలైన చదువు.**

14. కాలమే అన్నిటికీ కారణం

ప్రయత్నం చేస్తే సంపదలు వస్తాయనీ, చెయ్యనందువల్ల రావనీ అనుకోవడం తెలివి తక్కువ. కాలాన్ని అనుసరించి జరుగుతాయి అన్నీ.

ఒక్కోసారి ఏ ప్రయత్నమూ చేయకపోయినా వస్తాయి సంపదలు. అలాగే, పోవల్సిన సమయం వస్తే ఎన్ని ప్రయత్నాలు చేసినా దక్కవు. శత్రువులు చెరుపు చెయ్యడం, మిత్రులు బతికించడం, ఆపదలూ – సంపదలూ రావడం అన్నీ ఆయా కాలాల్లో విధివశంవల్ల జరిగిపోతాయి. మన మేదో చేస్తున్నామనుకోవడం వెర్రితనం. మనమే అన్నిటికీ కర్తలమైతే మనం చేసే అన్ని పనులూ ఫలప్రద మయ్యేటట్టు, సకల కర్మలూ ఫలించేటట్టు ఎందుకు చేసుకోలేకపోతున్నాం?

అందుచేత దేనికీ మనం కర్తలం కాదు. అయితే, ఒక్క సంగతి! విధివల్ల జరిగే పనులు తానే చేస్తున్నాననే భ్రాంతిలో మనిషి ఎప్పుడైతే పడతాడో, అప్పుడు ఆ కర్మలు అతనికి శుభాశుభ ఫలితాల నిస్తాయి. ఆ భ్రాంతి నశించి జ్ఞానం పొందాడంటే ఆ కర్మవల్ల అతనికి మేలూ రాదు; కీడూ రాదు. జరుగుతున్న కర్మ లన్నిటినీ సంతోషంతో సాక్షీభూతుడై చూడగలగాలి మనిషి. అప్పుడు ఆ కర్మలవల్ల కలిగే సుఖదుఃఖాలు అతన్ని ఏమీ చెయ్యవు. సకలభూతాలూ అశాశ్వతమని తెలుసుకుని అన్నిబంధాలూ తెంచేసుకోవాలి. అప్పు డింక ఆనందమే ఆనందం.

మహాసంపదతో వెలుగుతూండే బలి చక్రవర్తి విధివశంవల్ల ఒకసారి గాడిద అయ్యాడు. ఆ సంగతి బ్రహ్మవల్ల తెలుసుకున్నాడు ఇంద్రుడు. ఖర రూపంలో ఉన్న బలిని చంపనని బ్రహ్మకు మాట ఇచ్చి, ఆ గార్దభం ఆచూకీ తెలుసుకుని వెళ్లాడు. 'అయ్యో పాపం! ఎన్నో ఏనుగులు చుట్టిరాగా భద్రగజంమీద ఊరేగేవాడివి. అప్పుడు మమ్మల్ని కాసుకుకూడా లక్ష్య పెట్టేవాడవు కావు. ఇప్పుడిలా గాడిద వయ్యావా? బంగారు యూపస్తంభం

End of Preview.

Rest of the book can be read @

http://kinige.com/book/Bhishma+At+Management+And+Governance+Telugu

* * *